T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

Milli Prodüktivite Merkezi

KOSGEB

2. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi

"AB KOBİ'leri ile İşbirliği"

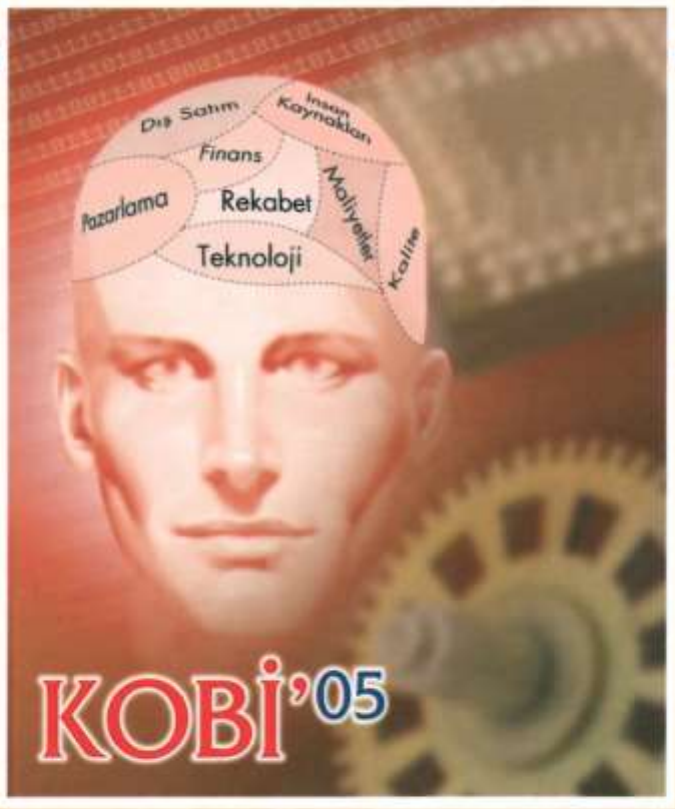

Kongre Kitabı

Editör
Prof.Dr. Güneş GENÇYILMAZ

02-03 Aralık 2005

İSTANBUL

TC
İstanbul Kültür
Üniversitesi

Milli Prodüktivite
Merkezi

KOSGEB

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü
KOBİ Danışma Birimi

KOBİ'05

2.
KOBİLER ve VERİMLİLİK
KONGRESİ

Kongre Kitabı

Editör
Prof. Dr. Güneş GENÇYILMAZ

Kitabı Yayına Hazırlayan
Öğr. Gör. Mehtap ELİAÇIK

2 – 3 Aralık 2005
İstanbul

İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları
Yayın No
50

ISBN
975 – 6957 – 51 – 4

© Her türlü yayın hakkı TC İstanbul Kültür Üniversitesi'ne aittir.

Baskı
Golden Medya Matbaaacılık ve Tic. A.Ş.
golden@goldenmedya.com.tr

TC İstanbul Kültür Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Ataköy Kampüsü, Bakırköy, 34156, İstanbul
Tel: (0212) 498 41 41
Faks: (0212) 661 39 75
E-posta: iibf@iku.edu.tr
Web: www.iku.edu.tr, http://iibf.iku.edu.tr

Düzenleyen Kuruluşlar

İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
MPM (Milli Prodüktivite Merkezi)
KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı)

Kongre Başkanı

Prof. Dr. Güneş Gençyılmaz

Danışma Kurulu

Arif İsfendiyaroğlu ..... Denizbank Genel Müdür Yardımcısı
Erkan Gürkan ..... KOSGEB Başkanı
Hakan Ateş ..... Denizbank Genel Müdürü
Kerim Ünal ..... MPM Genel Sekreteri
Mustafa Kumlu ..... MPM Yönetim Kurulu Başkanı
Mustafa KAPLAN ..... KOSGEB İkitelli Müdürü
Sedat Silahtaroğlu ..... TOBB Makina İmalat Sektör Kurulu Başkanı

Bilimsel Kurul

Prof. Dr. Ayhan Toraman ..... İstanbul Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Bülent Durmuşoğlu ..... İstanbul Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal Balaban ..... İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Güneş Gençyılmaz ..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Herbert Osanna ..... Viyana Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Hülya Tütek ..... İzmir Ekonomi Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Özgen ..... Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut Tekin ..... Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Numan Durakbaşa ..... Viyana Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Kuruüzüm ..... Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Peyami Çarıkçıoğlu ..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Sıtkı Gözlü ..... İstanbul Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer Koçel ..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer Müftüoğlu ..... Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Tülin Yazgaç ..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Doç. Dr. Müge İşeri ..... İstanbul Kültür Üniversitesi

Kongre Düzenleme Kurulu

A. Can Baysal..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Asuman Sönmez ..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Cengiz Vural ..... MPM İstanbul Bölge Müdürü
Çağla Arıkel ..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Dilek Erik..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Erol Muzır ..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Fırat Şimşek..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Gülsüm Gökgöz..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Gülşah Karavardar..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Güneş Gençyılmaz..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Levent Polat..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Mehtap Eliaçık..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Meral Arık Toprak..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Mert Onur..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Murat Taha Bilişik..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Mustafa Kaplan ..... KOSGEB İstanbul
Müge İşeri ..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Nazan Çağlar ..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Onur Gürgen..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Peyami Çarıkçıoğlu ..... İstanbul Kültür Üniversitesi
Yasin Kesen ..... İstanbul Kültür Üniversitesi

Kongre Sekreteri

Gülsüm Gökgöz..... İstanbul Kültür Üniversitesi

(Kurullar, isme göre alfabetik olarak yazılmıştır.)

Bildiri Adı: Restructuring Turkish Textile Industry for Global Competition, **Yazarlar:** Altan Cöner, Umut Tahmaz 485

Bildiri Adı: AB ve Türkiye KOBİ'lerinin Stratejik İşbirliği Olanakları, **Yazarlar:** Canan Arıkbay, Rıdvan Bozkurt 496

Bildiri Adı: Türkiye'deki KOBİ'lerin AB Politikalarına Uyumu, **Yazarlar:** Dilek Erik, Güneş Gençyılmaz 504

Bildiri Adı: İşletmelerin Küresel Rekabet Avantajı Sağlamaları Yolunda Verimlilik Yönetiminin Veri Zarflama Analizi İle Gerçekleştirilmesi, **Yazarlar:** Erhan Ada, Burcu Aracıoğlu, İpek Savaşçı, Keti Ventura, Yiğit Kazançoğlu 511

Bildiri Adı: Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Küreselleşmenin Etkileri, Rekabet Öncelikleri ve Uygulanan Politikalar: Bir Alan Araştırması, **Yazarlar:** Hasan Kürşat Güleş, Sıtkı Gözlü 519

Bildiri Adı: Stratejik İşbirliklerinin Şirket Performansına Etkileri: Küçük ve Orta Ölçekli Tekstil İşletmelerinde Bir Araştırma, **Yazarlar:** Mahmut Tekin, Muammer Zerenler 531

Bildiri Adı: Avrupa Birliği Sürecinde KOBİ Politikası ve Bölgesel Politika İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, **Yazarlar:** Murat Ali Dulupçu, İlker Çarıkçı, Onur Sungur 540

Bildiri Adı: Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde KOBİ'lerin Rekabet Gücünü Etkileyebilecek Kapasite Ve Teknoloji Sorunlarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama Çalışması, **Yazarlar:** Nevin Yörük, M. Okan Erdoğan 551

11. BÖLÜM: ÜRETİM YÖNETİMİ 559-596

Bildiri Adı: KOBİ'lerin Stok Kontrol Yönetimininde Hedef Programlama Modelinin Uygulanması, **Yazar:** Ali Özdemir 561

Bildiri Adı: 3PL Hizmetleri Kullanımının İmalatçı ve Ticari KOBİ'lerde Karşılaştırılmalı Analizi: Trabzon İli Örneği, **Yazarlar:** Birdoğan Baki, İlker Murat Ar 569

Bildiri Adı: Türk KOBİ'lerinde Tasarım Faaliyetlerinin Etkinliği, **Yazarlar:** Melike D. Kaplan, Öznur Yurt, Tunçdan Baltacıoğlu 575

Bildiri Adı: Metod Etitüdü-Verimlilik İlişkisi ve KOBİ'lere Yönelik Uygulamalar, **Yazarlar:** Metin Dağdeviren, İhsan Yüksel, Mustafa Kurt 583

Bildiri Adı: Verimlilik İçin Yöneylem Araştırma Teknikleri ve Tekstil Sektöründe Uygulanması:Halı Dokuma Tezgahlarında Sipariş Yükleme Problemi, **Yazar:** Mustafa Yüzükırmızı 591

12. BÖLÜM: VERİMLİLİK 597-618

Bildiri Adı: KOBİ'lerde Verimliliği Artırmanın Temel İlkeleri, **Yazar:** Çetin Kaya 599

Bildiri Adı: Türk Otomotiv Sanayiinde Endüstriyel Verimlilik, **Yazar:** Orhan Çoban 605

Bildiri Adı: KOBİ'lerde Benzetim ile Verimlilik Artışı: Türkiye ve AB KOBİ'lerinden Uygulamalar, **Yazar:** Önder Belgin, Berna Dengiz 611

13. BÖLÜM: YÖNETİM / YÖNETİŞİM 619-663

Bildiri Adı: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Geliştirilmesinde Öğrenen Örgütler Modeli ve Karabük'te Bir Araştırma, **Yazar:** Abdullah Karakaya 621

Bildiri Adı: Şebeke Organizasyon Olarak Endüstriyel Bölgeler, **Yazarlar:** İbrahim Aksel, Ahmet Çakır 627

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE KOBİ POLİTİKASI VE BÖLGESEL POLİTİKA İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Murat Ali DULUPÇU
Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü
Doğu Kampusu 32260
Çünür / ISPARTA
Tel: 0246 – 211 3077
Faks: 0246 – 237 0920
dulupcu@iibf.sdu.edu.tr

İlker H. ÇARIKÇI
Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü
Doğu Kampusu 32260
Çünür / ISPARTA
Tel: 0246 – 211 3031
Faks: 0246 – 237 0920
carikci@iibf.sdu.edu.tr

Onur SUNGUR
Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü
Doğu Kampusu 32260
Çünür / ISPARTA
Tel: 0246 – 211 3219
Faks: 0246 – 237 0920
onurs@iibf.sdu.edu.tr

ÖZET

KOBİ'lerin rekabet gücü ve yenilik sürecine yönelik avantajlarından en etkili şekilde yararlanabilmek büyük önem arz etmektedir. Ne var ki KOBİ'lerin nasıl ve hangi yöntemle desteklenmesi gerektiği tartışmalı bir konudur. Özellikle rekabet gücü ve yenilik kavramlarının analizinde ulusal ölçekli politikalar yerine bölgesel ölçekli politikaların etkin olmaya başlaması KOBİ'lerin bölgesel politikalarla birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu çalışma, AB perspektifinde KOBİ politikası-bölgesel politika ilişkisini Türkiye açısından değerlendirmeyi hedeflemektedir. Çalışmada öncelikle; AB'de ve Türkiye'deki KOBİ politikası genel olarak incelenecek; daha sonra, KOBİ Stratejisi, Ön Ulusal Kalkınma Planı ve Katılım Ortaklığı Belgesi irdelenerek, AB'nin KOBİ-bölgesellik ilişkisi ekseninde Türkiye'nin nasıl bir yol haritası izlemesi gerektiğine ilişkin değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: KOBİ Politikası, Bölgesel Politika, Bölgesel Kalkınma, Yenilik, Rekabet Gücü

1. GİRİŞ

Politika tasarımı ve analizi Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeler için önemli sorun alanlarından biridir. Gelişme sürecinde kamu otoriteleri tarafından eş-anlı olarak farklı kararların alınması ve değişik uygulamaların hayata geçirilmesi kamu politikalarında çelişkilere yol açmakta; bazen de çeşitli politikalar birbirini tamamen engelleyebilmektedir. Politikanın bir süreç olduğu düşünüldüğünde, kararların alınarak uygulanmasının yanı sıra izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. KOBİ politikası söz konusu olduğunda da durum farklı değildir.

Küreselleşme ile birlikte, etkili faktör ve aktörlerin artması, KOBİ politikasının tasarımını çok boyutlu hale getirmiştir. Bu nedenle KOBİ'lerle ilgili kavramsal ve kuramsal gelişmelerin dışında, politika uygulama ölçeğinin de gözden geçirilmesi günümüzde önem arz etmeye başlamıştır. Ulusal ölçekli ve tek tip politika amaç ve araçlarının yerini, yerel/bölgesel ve ulus-üstü ölçekli süreçler almaktadır. Nitekim ülkemizde KOBİ imalat sanayi desteklerinden sorumlu KOSGEB desteklerini ve KOBİ tanımını gözden geçirirken, Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı ile Tek Durak/Yatırım Ofisi olarak adlandırılan birimlerin gündeme gelmesi, politika tasarımının nasıl bir değişim içerisinde olduğuna anlamlı bir örnek

teşkil etmektedir. Dolayısıyla değişimin doğru algılanması ve politikalara etkin bir şekilde yansıtılması bir zorunluluk halini almıştır.

Rekabet gücü tanımlamada yeni kaynaklara yöneliş, ekonomi ve işletme bilimlerinin ilgi alanlarında da yeni arayışları beraberinde getirmektedir. Örneğin Porter'e bakıldığında (1996; 2000; 2001; 2003) bölge, kümelenme, inovasyon gibi kavramların, firmaların hatta yerel ekonomilerin rekabet gücünü belirlemede etkin kavramlar olarak geleneksel rekabet gücü unsurlarını ikame ettiğini görmekteyiz. Aslında söz konusu ilgi alanındaki değişimi, küreselleşmeye eşlik eden "ekonomik yeniden yapılanmanın" doğal uzantısı olarak değerlendirmek mümkündür. Ekonomik faaliyetlerin Post-Fordist üretim süreçleri ile şekillenmesi firma-yerel ve bölgesel ekonomi-ulus ekonomileri arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlanması gereksinimini şiddetlendirmiştir. Bunun sonucu olarak, daha önceleri göreli izole edilmiş birimler olarak kabul edilen firma, bölge ve ulus ekonomileri, dinamik bir network bünyesinde sürekli etkileşim içinde olan aktörler olarak algılanmaya başlanmış, üstelik bu network'e küresel aktör ve güçler de aktif ortaklar olarak dahil olmuştur.

Bu çalışma; ekonomi ve sanayi politikalarının, özellikle AB'de bölgesel ölçekteki farklı araçlarla uygulanmasına koşut KOBİ politikası ve bölgesel politika arasındaki ilişkiyi analiz etmeye yöneliktir. Bunun için önce KOBİ ve bölgesel politika ilişkisinin teorik boyutu irdelenecek, daha sonra sırasıyla AB ve Türkiye'deki uygulamalar değerlendirilerek, son olarak Türkiye'nin AB sürecindeki politika dokümanlarında KOBİ Politikası-Bölgesel Politika ilişkisi tartışılacaktır.

2. BÖLGESEL POLİTİKA VE KOBİ'LER: TEORİK ÇERÇEVEDEKİ İLİŞKİLER

Bölgesel kalkınma ve KOBİ'ler arasında politika bütünlüğünün sağlanabilmesi için her iki alan arasındaki ilişkinin tanımlanması gerekmektedir. Söz konusu ilişki alanları politika uygulamalarının değerlendirilmesi için ortak zemini oluşturmaktadır. Nitekim teoride ve uygulamada belirlenen bu alanlar AB politikalarında etkili olmuş ve KOBİ politikalarının içeriğini ve uygulama biçimini özellikle 1990'lardan itibaren değiştirmiştir.

Bölgesel politika-KOBİ ilişkisini başlıca şu alanlarda gözlemleyebilmek olanaklıdır:

1. Günümüzde küreselleşme ile birlikte, özellikle montaj üretim biçiminin gelişmekte olan ülkelerdeki *bölgelere* kaydırılması yerel/bölgesel ekonomiye yabancı sermayenin katkısını sınırlarken, üretim kompleksleri biçimindeki arz zincirine dayanan bütünleşmiş bir yapı, tedarikçiler ile yerel olanaklardan da yararlanmaktadır (Rehfeld, 2001). Bu sayede çok büyük firmalar merkeziyetçilikten kısmen uzaklaşarak yerelleşmekte hatta yerel KOBİ'ler ile küresel firmalar arasında ekonomik ve sinerjik bir '*ağ*' kurulmaktadır. Bu durum sadece KOBİ'lerin kendi eylemlerinden değil, aynı zamanda 1970'lerden itibaren büyük firmaların yeniden yapılanmaları ve rasyonelleştirme stratejileri ile de ilişkilidir. Büyük firmaların ölçeklerindeki küçülme stratejilerine eşlik eden "outsourcing", yeni tür tedarikçi ve taşeronluk faaliyetlerinin doğmasına yol açmıştır. Beraberinde, hem firmaların kendi arasında hem de çevreleri ile olan ilişkilerini arttırarak network ortamının gelişmesini sağlamıştır. Dolayısıyla KOBİ'ler bu türden bölgelerde son derece kritik bir role sahip olmakta ve bölgesel politikanın merkezine oturmaktadır.

2. KOBİ-yerellik ilişkisinin en kritik alanlarından biri KOBİ'lerin yenilik sistemleri bağlamında kritik bir oyuncu haline gelmeye başlamaları ve yeniliğin bu süreçte bölgesel sistemlere doğru kaymasıdır. Bunun birkaç nedeni bulunmaktadır. *Birincisi;* AR-GE'nin doğası, hiyerarşik olmayan yatay ilişkileri gerektirmektedir. Dolayısıyla adem-i merkeziyetçilik sayesinde farklı coğrafyalardaki yenilik potansiyeli eyleme dönüştürülerek firmaların toplam yenilik kapasitesi maksimize edilmeye çalışılır. Bu sayede yerel KOBİ ilişkileri ve işbirlikleri ön plana çıkar. *İkincisi;* yenilikçi teknolojinin, dahası üretim ve pazarlama yeteneklerinin dünya üzerindeki değişik coğrafyalara yayılmış olması, teknolojinin tek bir firma ya da ulus tarafından yaratılmasını olanak dışı bırakmakta, yenilik süreci farklı bölgesel kuruluş ve firmalarla bütünleşmektedir. Bu nedenle, küresel yenilik ağı için güçlü bölgesel bağlar kurmak hayati önem kazanmaktadır. Yenilikçi bölgesel KOBİ'ler, işbirlikçi firmalar arası ilişkiler sayesinde hem tedarikçilerin hem de üreticilerin yenilik kapasitesini artırarak bölgelere yabancı sermayeyi cezp etmede kritik bir unsur haline gelmişlerdir.

3. Hizmet sektörünün toplam gelir ve üretim içindeki payının hızla artması (Strange, 1998), söz konusu gelişmeden dolayı beraberinde yerelleşmeyi getirmektedir. Bu durumda büyük firmalar hizmet sunumunda KOBİ'lerle yeni tür ilişkilere yönelmekte ve bölgesel politikalarda hizmet sektörünün öncelik kazanmaya başlaması, KOBİ'leri hizmet sektöründe de arz zincirinin kilit bir unsuru haline getirmektedir.

4. 1970'li yıllarda sıkça tartışılan büyüme ve sanayi kutupları veya ihracat merkezleri gibi politika önerileri bilgiye dayalı Post-Fordist ekonomide terk edilme sürecindedir. Onun yerine günümüzde firmalar arasındaki ilişkiler ile yönetişime dayalı derinliği olan ihracat ve üretim tartışılmaktadır. Ana kavramlar; ağlar (veya ağyapılar) (Hakanson, 1992; Thompson ve diğerleri, 1991), mal (arz) zincirleri (Dickens, 1998), üretim sistemleri (Scott ve Storper, 1992), kümelenmeler (odaklar) (Porter, 1990; Schmitz, 1995) ve iş sistemleridir (Whitley, 1992). Firmalar arasındaki ilişkiler bu çerçevede ya sektörel düzeyde ya da organize sanayi düzeyinde değerlendirilmektedir. KOBİ'ler yukarıda sözü edilen kavramların "yakınlık ve bölgesel doku" boyutunun ana unsuru olarak kabul edilmektedir.

5. İşletme kümelenmelerinin işgören ve işveren ilişkileri dışındaki pozitif etkisi; destekleyici hizmetlerin kümelenme ile beraber gelişmesidir. Uzmanlaşmış tedarikçi, destekleyici hizmetlerin ve danışmanlık hizmetlerinin bulunabilirliği arz zincirini zenginleştirerek işletmelerin hem tedarikçilerle hem de ürünleri satın alanlarla olan bağıntısını güçlendirir. Ortak hizmetler olarak da adlandırılabilecek bu özellik, yerel üreticilerin küresel piyasalara ulaşabilmeleri için bu piyasalar hakkında bilgi sağlayan uzmanlaşmış hizmetleri yerel ekonomiye kazandırır. Yerel firmaların uluslararası rekabetçi üretime kendilerini hazırlayabilmeleri için finansal, teknolojik ve organizasyonel yönlerden de destek gereklidir. Büyük firmalar bu konulara ayırabilecek kaynaklara sahip iken KOBİ'ler bu hizmetleri dışarıdan temin etmek durumundadırlar. Bu nedenle dışsal ekonomilerin etkin üretilmesi, firmaların örgütlü bir şekilde bir araya gelmesine bağlıdır. Bunun için KOBİ'ler; kamusal, kamu-özel ortaklığı, özel konsorsiyum, işveren birlikleri veya küçük firma birlikleri gibi alternatif yöntemlerle belirli coğrafyalarda yakınlığa dayalı bir kümelenmeye gitmeyi tercih etmektedirler (Best, 1990). Bu noktada bölgesel politikalar KOBİ'lerin kümeleşmesini kolaylaştırıcı bir etki gösterebilmektedir.

6. Yerel ekonomilerin yükselişini açıklamada kullanılan kümelenme (sanayi odakları) dışındaki bir yaklaşım da bilginin doğasına aittir. 1980'lerin başında kurumcu iktisadın önde gelen isimlerinden Nelson ve Winter, firma davranışının rutinlerle açıklanabileceğini savunmuştur (Nelson ve Winter, 1982: 128). Açıkça kabul edilecektir ki rutinlerin içerdiği gizli bilginin taklit edilmesi özellikle uzak mesafelerden oldukça güçtür. Gizli bilgi firmaların bireysel tecrübesinin bilgisidir ki; bu özellik onun biçimselleştirilmesini ve mübadelesini zorlaştırır. Teknoloji, kodlanmış bir bilgi formunda ürün ile birlikte sunulurken, yerel özelliklerin şekillendirdiği tecrübî ve sosyal bilginin üründe olduğu gibi somut yöntemlerle elde edilebilirliği imkansız denecek kadar güçtür. Bu nedenledir ki, mekansal yakınlık firmalar arasındaki formal ve informal ağları güçlendirerek, değişimle başa çıkabilmek için uygun bir atmosfer yaratmaktadır. Halbuki bölgelerin ağ ekonomisi ile yenilikçi bir çevre yaratabilme potansiyeli bu türden sorunları çözümleyebilir. Bölgenin yakınlık avantajına sahip olması, yetişmiş işgücü potansiyelinin sadece bölgeye çekilmesini kolaylaştırmakla kalmayıp, bunun da ötesinde işgücünün firmalar arasındaki hareketliliğini sağlar. Yerel aktörlerin karşılıklı etkileşimi, sanayi ve üretim atmosferini yaratacak olan ortaklık, teknolojik işbirliği, ortak ürün ve proje geliştirme gibi gelenekleri yaygınlaştırır.

3. AB'DE KOBİ'LER VE BÖLGESEL KALKINMA

KOBİ ve bölgesel politika ilişkisinin farklı biçimlerde ortaya çıktığı oluşumlardan biri kuşkusuz AB'dir. AB-25, 450 milyonluk nüfus ve 25 milyon KOBİ ile dünyadaki en büyük bütünleşmiş piyasayı temsil etmektedir. Söz konusu 25 milyon KOBİ'nin ekonomideki payı işletme sayısı açısından %99'a ulaşırken, toplam istihdamın üçte ikisini sağladığı görülmektedir. AB'ye yeni üye olan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin büyük bölümünün piyasa sistemi deneyimlerinin yeni olması, KOBİ sayısında hızlı bir artışı beraberinde getirmektedir. Bu durum AB için ekonominin motoru kabul edilen KOBİ'lerin önemini daha da arttırmaktadır.

KOBİ'lerin söz konusu öneminin AB politikalarında merkezi bir role sahip olduğunun en belirgin göstergesi kuşkusuz bu işletmelere verilen desteklerdir. 1989-1999 yılları arasında 1.5 milyon KOBİ'ye (%8'ine) Yapısal Fonlar'dan destek kullandırılmıştır ve tahminlere göre bu destek 2 milyonluk bir istihdamın sürdürülmesini ve yaratılmasını sağlamıştır (ECRP, 2005). Genelde finansal yardım biçimini alan bu destekler; eğitim, yenilik, kuruluş ve büyüme destekleri türlerini de içermektedir. Bu bağlamda, finansal destek ağırlığına rağmen diğer destekleyici araçların kullanılması KOBİ'lerin sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasını hedeflemektedir. Kuşkusuz asıl sürdürülebilirlik doğru araçlar kadar doğru hedef kitlenin de desteklenmesi ile bağlantılıdır. Bir sonraki bölümde tartışılacağı üzere Türkiye bağlamında karmaşık bir görünüm arz eden KOBİ tanımı, AB Komisyonu tarafından 2001 ve 2002 yıllarında düzenlenen istişare toplantıları sonucunda yasal sınırların belirlenmesi, bürokratik yüklerin azaltılması, risk/girişim sermayesinin oluşumunun kolaylaştırılması ve

girişimcilik-yatırım-büyümenin teşvik edilmesi amacı ile mikro, küçük ve orta ölçekli girişimleri farklı biçimde tanımlamaktadır.
AB'nin 1996'daki ilk KOBİ tanımlamasını takiben verimlilik ve enflasyondaki artışlar, personele bağlı KOBİ tanımının finansal verilerle de revize edilmesini gerektirmiştir ve yeni tanımın uygulanmasına 2005 yılının başından itibaren geçilmiştir.

Tablo 1: AB'de KOBİ Tanımı

GİRİŞİM KATEGORİSİ	PERSONEL*	CİRO		TOPLAM BİLANÇO	
		1996	2005	1996	2005
Orta	250	40	50	27	43
Küçük	50	7	10	5	10
Mikro	10	**	2	**	2

* 1996'daki uygulama değiştirilmemiştir.
** Daha önce tanımlanmamıştır

Söz konusu KOBİ tanımı doğrultusunda AB'de KOBİ politikaları Girişimcilik ve Sanayi Genel Müdürlüğü tarafından tasarlanmaktadır. Ancak uygulamada Bölgesel Politika Genel Müdürlüğü'nün Yapısal Fon uygulamalarının KOBİ ekseninde Girişimcilik ve Sanayi Genel Müdürlüğü'nün politikaları ile kesiştiği gözlenmektedir(ECRP, 2005). Öncelikli olarak her iki genel müdürlüğün ve de diğer Topluluk girişimlerinin temel hareket noktasını oluşturan Mart 2000 tarihindeki **Lizbon** Avrupa Konseyi'nin kararıdır. Lizbon'da *rekabet edebilirlik, inova;syon ve girişimcilik* anahtar kavramları ile 2010 yılına ilişkin çizilen vizyon, Girişimcilik ve Sanayi Genel Müdürlüğü'nün verimlilik, refah ve istihdam yaratmada firmalar için gerekli çevreyi yaratma misyonunu benimsemesi ile sonuçlanmıştır (ECEDG, 2004). Bu çerçevede Girişimcilik ve Sanayi Genel Müdürlüğü'nün eylemlerini dört eksende toplulaştırmak mümkündür: (i) girişimlerin rekabet edebilirliliklerinin güçlendirilmesi (ii) iç pazarın potansiyelinin maksimize edilmesi (iii) inovasyon ve girişimciliğin teşvik edilmesi (iv) girişimcilik politikası temelli olarak AB dışı ile ilişkilerin düzenlenmesi (ECEDG, 2004). Görüldüğü üzere söz konusu eylem alanları bölgesel kalkınma-KOBİ ilişkisinin rekabet gücü-girişimcilik-inovasyon boyutlarını temel almaktadır. Bu bağlamda bölgesel politika ve KOBİ politikasında bir iç içe geçmişlik söz konusudur.

Girişimcilik ve Sanayi Genel Müdürlüğü'nün KOBİ'lere yönelik politikasındaki finansal araçlar içerisinde en kapsamlı programlarından biri *Girişim ve Girişimcilik İçin Çok Yıllı Programı*(MAP)'dır. Program 2001-2005 yılları arasında AB-25, EEA/EFTA ve aday ülkeleri kapsamaktadır. Program, katılan ülkelerin temsil edildiği Girişim Politikası Yönetim Komitesi'nin (EPMC) gözlem ve onayı ile yıllık program döngüsü şeklinde uygulanmaktadır. MAP iki ölçekte programlarını hayata geçirmektedir. *Birinci ölçek(ulusal)*, ulusal otoritelerin kendilerine ait girişim politikalarını iyileştirme çabalarının MAP tarafından desteklenmesidir. *İkinci ölçek(AB-ulus üstü)* ise MAP'ın Avrupa çapında katma değer yaratan eylemleri organize etmesidir. Bu eylemler doğrudan Girişimcilik Genel Müdürlüğü yerine ticaret/sanayi odaları gibi aracı kuruluşlar vasıtasıyla uygulanmaktadır.

MAP'ın Genel Müdürlüğün ana amaçlarını yansıtan beş hedefi bulunmaktadır: (i) bilgi temelli uluslararasılaşmış ekonomide iş dünyasının büyüme ve rekabet edebilirliğini geliştirmek (ii) girişimciliği teşvik etmek (iii) iş dünyası için yönetsel ve yasal çerçeveyi geliştirmek ve basitleştirmek (özellikle araştırma, inovasyon ve işletme kurma açılarından) (iv) başta KOBİ'ler olmak üzere işletmeler için finansal ortamı geliştirmek (v) işletmelerin Topluluk destek hizmetleri, programları ve network'lerine daha kolay ulaşmasını sağlamak. Bu hedeflerin uygulamasının, *girişim politikası geliştirme*, *finansal araçlar* ve *network*'lerden oluşan 3 eksende yoğunlaştırıldığı görülmektedir. 5 yıllık bütçesi 450 milyon Avro olan programın, %70'i finansal araçlara, %17'si network'lere ve geri kalanı politika gelişimine ayrılmıştır. Dikkat edilirse Lizbon hedefinin, uygulama eksenlerinde de etkili olduğu görülmektedir ki bu durum politika bütünlüğünü yaratan en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü AB, Lizbon hedefini ortak bir amaç olarak benimsemiş ve bu hedefi hem KOBİ hem de bölgesel politika uygulamalarına aktaracak mekanizmalar geliştirmiştir. MAP'ın uygulama eksenlerinin bölgesel politika ile ilişkisini şu şekilde özetlemek mümkündür:

-Girişim Politikası Geliştirme: MAP'ın yukarıda sözü edilen ilk dört hedefine yönelik destekler uygulamaktadır. Bu eksen aynı zamanda Avrupa KOBİ Sözleşmesi ve Girişimcilik Eylem Planı önceliklerinin gerçekleştirilmesi için de kullanılmaktadır. Bu eksende öncelikli olarak veri toplama çalışmaları yürütülmektedir. Eurobometre, Panorama, KOBİ Gözlemevi, Rekabet Gücü Skortahtası bu alandaki temel uygulamalardır. Bu politika geliştirmede kullanılan veri toplama araçları Bölgesel Politika'da seçilmiş bölgelerde uygulanan Bölgesel Yenilik Stratejileri çalışmasının temel girdisini teşkil etmektedir.

Dolayısıyla yenilik-KOBİ-bölgesel kalkınma eylemleri bir bütünlük içinde tasarlanmakta ve uygulanmaktadır. Yenilik ve öğrenme merkezli bu yaklaşımın yanı sıra, girişim politikası geliştirme altında KOBİ'lerin finansal olanaklara ulaşımı, bilişim teknolojileri, standardizasyon, hedef kitlelerin (kadın, genç, etnik azınlıklar) girişimciliğini geliştirme, sosyal ekonomi girişimleri gibi farklı araçlarla gerçekleştirilen uygulamalar da söz konusu olabilmektedir(ECEDG, 2004). Bu tür uygulamaların sosyal bağları ve sermayeyi güçlendirme ile KOBİ'ler arası ve dışı networkleşme gibi bölgesel kalkınmayı doğrudan etkileyen yönleri bulunmaktadır. Özellikle MAP altındaki Girişimcilik Eylem Planı, 2004-2005 dönemi öncelikleri arasına (i) gençler arasında girişimciliğin teşvik edilmesi (ii) başarısız girişimlerin zararlarının telafisi, (iii) girişimcilerin sosyal güvenliği (iv) kadın ve azınlıklara yönelik çalışmaları alarak bölgesel girişimcilik dokusu ile bağlantılı güven temelli sosyal sermaye oluşumunu hızlandırmayı hedeflemiştir. Ayrıca girişim politikası geliştirme süreci aşağıdaki ilke uygulamalarının tamamını yatay olarak kesmektedir:

- Girişim Politikası Skortahtası: İş çevresi açısından 33 göstergeye dayanan performans değerlendirme ve izleme
- BEST Eylemleri: Tanımlanmış konularda kıyaslama ve uzman işbirliği ile politika değişimi ve geri kalanların farklılıklarının belirlenmesi ve farkın giderilmesi
- Avrupa KOBİ Sözleşmesi: Sözleşmede belirlenen alanlar (10 alan) çerçevesinde KOBİ'lere yönelik eylemler

-KOBİ'ler için finansal araçlar: MAP'ın 4. hedefi doğrultusunda 317 milyon Avro'luk bir bütçeye sahip finansman ağırlıklı bir KOBİ geliştirme eksenidir. Temelde küçük firmaların finansmanında, piyasanın zayıf olduğu alanlarda müdahaleyi ön gören bir araç olan bu uygulama; sermaye ve para piyasalarının etkin olarak desteklemediği, orta ve uzun dönemli başarı şansı bulunan iş fikirlerinin finansmanını sağlamaktadır. Bunlar arasında KOBİ garanti kolaylığı, çekirdek sermaye eylemi, başlangıç (start-up) sermayesi desteği gibi alt araçlar bulunmaktadır. Bölgesel politika açısından değerlendirildiğinde bu araçların tamamı Bölgesel Politika Genel Müdürlüğü tarafından bölgesel gelişme araçları olarak kabul edilmektedir. Dahası AB'de bölgesel ölçeğin politika tasarımındaki etkinliğinin yükselmesi ve Avrupa KOBİ Sözleşmesi'nin etkisiyle 2003 yılındaki Yapısal Fonlar'ın gözden geçirilmesi sürecinde bölgesellik ve KOBİ arasındaki ilişki Yapısal Fonlar'ın ilkelerine yansımıştır. Avrupa Komisyonu'nun 2000-2006 dönemi Yapısal Fon uygulama rehberi bu çerçevede kamu-özel ortaklığı ve risk sermayesi gibi özel sektör kaynaklarının mümkün olduğunca teşvik edilmesini öngörmektedir. Diğer bir ifade ile geleneksel sübvansiyon ve teşviklerin dinamik finans yöntemleri ile ikame edilmesi hedeflenmektedir (ECRP, 2005).

-Networkler: Networkler bazen kümelenme, yığışma, bölgesel aktör arası iletişim gibi bölgesellik, bazen de duyurular, ortak bulma gibi bölge üstülük arz eden yapılardır. MAP çerçevesindeki Euro Bilgi Merkezleri (EIC) ve İş Yenilik Merkezleri (BIC) gibi uygulamalarda bölgesellik ağır basarken, b2europe, Yenilik Aktarım Merkezleri (IRC) ve Enterprise Europe Newsletter gibi uygulamalarda bölge üstülük ağır basmaktadır.

MAP dışında KOBİ politikasında etkin olan diğer bir Topluluk düzeyi uygulama da Çerçeve Programlarıdır. Çerçeve Programları aracılığı ile Girişimcilik Genel Müdürlüğü teknolojik gelişmelerin ticarileşmesini hedeflemektedir. Yenilik eksenli ve AR-GE yönü ağır basan Çerçeve Programları aynı zamanda KOBİ'lerin üniversiteler ile AR-GE kurumları ile işbirliği yapmasını teşvik eden önemli bir platformdur.

Sonuçta, Avrupa Komisyonu'nun 2000-2006 dönemine ait kalkınma yönelimli üç ana hedefinden ilkinin bölgesel rekabet gücünün artırılması (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2000) olması, KOBİ'lerin bölgesel yapıdan güç alan girişimler haline dönüştüğünün güçlü sinyallerini vermektedir. Dikkat edilirse KOBİ politikası bağlamında bölgesellik, KOBİ'lerin bölgesel dinamik ve politikalardan güç alarak rekabet güçlerini ve yenilik kapasitelerini zenginleştirmeleri anlamına gelmektedir. Bu durum bir anlamda, bölgelerin KOBİ'leri geleneksel rekabet gücüne dayanan ucuz işgücü ile değil, alternatif finans araçları, sosyal dokusu, yenilik kapasitesi ile desteklemesini ifade etmektedir. Ayrıca Yapısal Fonlar'ın planlanması ve yönetilmesi bölgesel ortaklık esasına dayandırılmaktadır. Bunun ötesinde fon kullanımı için bölgesel stratejik planların hazırlanması gerekmektedir. Bu nedenle AB'de KOBİ politikasını ve bölgesel politikayı birbirinden bağımsız tasarlamak mümkün değildir.

4. TÜRKİYE'DEKİ KOBİ POLİTİKASI VE BÖLGESEL POLİTİKA

Türkiye'nin dışa açılma sürecinin Gümrük Birliği ardından tam üyelik süreci ile birlikte daha da hızlandığı, dış ekonomik ilişkilerdeki artıştan gözlenmektedir. Bu hızlanmanın kritik bir boyutu da KOBİ'lerle ilgili kurumsal ve yapısal değişimleri içermektedir. Haziran 2000

tarihinde Bologna Bakanlar düzeyinde düzenlenen OECD KOBİ Konferansı'na katılım, Nisan 2002 tarihinde Avrupa Küçük Girişim (KOBİ) Sözleşmesi'nin paraf edilmesi, MAP 2001-2005'e ve BEST programına katılım ve Haziran 2004 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen 2. OECD KOBİ Konferansı bu değişim sürecinin somut göstergeleridir. Diğer yandan KOBİ'ler için yıllarca sıkıntı yaratan ve mikro başarısızlığın da nedeni gösterilen (OECD, 2004: 7) makroekonomik istikrarsızlığın göreli çözüm yolunda olması, KOBİ politikasının da yeniden şekillenmesi için fırsat olarak görülmektedir. 2000 yılı rakamları ile KOBİ'lerin ülkemizde toplam işletmelerin %99.8'ini, toplam istihdamın %76.7'sini, toplam sermaye yatırımlarının %38'ni, katma değerin %26.5'ni, ihracatın %10'nu ve banka kredilerinin %5'ini oluşturduğu hesaba katıldığında (OECD, 2004: 27), KOBİ'lerin dış piyasalara açılma, finansman ve yatırım/teknoloji alanlarında yetersiz kaldığı ve bu durumun hem makro ekonomik göreceli istikrarın hem de yapısal/kurumsal gelişmelerin olumlu etkilerini engelleyebileceği görülmektedir. Dahası AB ile uyum sürecinde yeniden düzenleme çalışmaları devam etmekle birlikte ülkemizde KOBİ politikasında yer alan KOBİ tanımlarının farklı olması (bkz. Tablo 2) ve gelişmekte olan sektörler olarak hizmet ve turizmin KOBİ tanımının kapsamı dışı bırakılması Türkiye'de bütüncül bir KOBİ politikasının varlığından (AB'nin Lizbon hedefi etrafında şekillenen KOBİ ve Topluluk politikalarında olduğu gibi) bahsetmeyi güçleştirmektedir.

Tablo 2: Türkiye'de ve AB'de KOBİ Tanımlamaları

KURULUŞ	TANIMLAMA KRİTERİ	MİKRO	KÜÇÜK	ORTA
KOSGEB	Çalışan sayısı		1-50	51-150
HALKBANK	Çalışan sayısı Sabit Yatırım Tutarı (€)	- 550.000	- 550.000	1-250 550.000
HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI	Çalışan sayısı Yatırım Tutarı Yatırım Teşvik Belgeli yatırım tutarı (€)	1-9 550.000	10-49 550.000	50-250 550.000
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI	Çalışan sayısı Sabit Yatırım Tutarı (€)	- -	- -	1-200 1.830.000
EXIMBANK	Çalışan sayısı	-	-	1-200
AVRUPA BİRLİĞİ	Çalışan sayısı Yıllık ciro Yıllık bilanço	0-9 < 2 milyon € < 2 milyon €	10-49 < 10 milyon € < 10 milyon €	50-249 < 50 milyon € < 43 milyon €

Kaynak: OECD, s. 28.

Türkiye'de KOBİ'lerin genel niteliğine bakıldığında işletme sayısının çok yüksek ancak çalışan sayılarının ve yaratılan katma değerin çok düşük olduğu görülmektedir. Nitekim imalat sektöründeki KOBİ sayısı 200.000'in üzerinde olmasına rağmen ortalama çalışan sayısı 4.8 kişi ile sınırlı kalmaktadır. KOBİ'lerin %95'i için bu ortalama 3.1'e düşmektedir. Katma değer açısından konuya yaklaşıldığında mikro ölçekli işletmelerin KOBİ tanımı içindeki payı %95 civarında iken üretime katkılarının %7.8 ile sınırlı olduğu tespit edilmiştir (OECD, 2004). Ancak temel sorun ölçek ve finansman ile sınırlı değildir. Türkiye'deki KOBİ'lerin know-how, bilişim teknolojileri, faaliyetleri destekleyici sermaye yatırımı, modern teknolojilerden yararlanabilme yeteneği açısından zayıf olduğu da görülmektedir (OECD, 2004).

KOBİ'lerin sorunlarının giderilmesi için uygulanan politikanın üçlü bir araç setine sahip olduğu söylenebilir. *Finansal*, *finansal olmayan* ve *teknolojik* desteklerden oluşan araç setinin genelde finansman boyutu ön planda durmaktadır. Bunun temel nedeni; KOBİ'lerin finansmanda banka kredilerinden aldıkları pay ile ekonomideki paylarının aşırı orantısız olmasından kaynaklanmaktadır. Bankacılık sektörünün genelde KOBİ'lere karşı olan ilgisizliği, devlet destekli kredi uygulamalarını gündeme getirmektedir. Ne var ki özgün KOBİ politikasından ziyade *Sanayi Politikasının* alt bir uygulaması olarak değerlendirilen KOBİ politikası finansal araçları bölgesel ve sektörel ihtiyaçlara göre esneklik kazandıramamaktadır. Bu nedenledir ki iş meleği, girişim sermayesi, iş tohumlama sermayesi, finansal zorluktan kurtarma sermayesi türünden AB'de yaygın olan uygulamalara ülkemizde çok az rastlanmaktadır. Bankaların, KOBİ kredi taleplerini değerlendirme yöntemi geliştirmede yetersiz kalması başarılı iş ve girişimcilik projelerinin hayata geçirilememesi ile sonuçlanmaktadır. Diğer bir ifade ile bankacılık sistemi yeterli düzeyde KOBİ'lerin kredi gereksinimlerinin değerlendirecek fizibilite değerlendirme anlayışına sahip değildir. Genelde özet olarak değerlendirildiğinde finansal araçlar; KSS'ler, yatırım kredileri, sermaye yatırımlarında vergisel teşvikler ve kamu bankalarının kredilerinden oluşmaktadır. Halbuki iş ve yenilik geliştirmede bölgesel aktörlerin katkısı ulusal aktörlere göre çok daha fazla olabilecekken böyle bir yapılanma ülkemizde görülmemektedir.

TEKMER ve ortak laboratuarlar ile aracılığı ile yeniliğe verilen destekler ise son derece kısıtlı kalmaktadır. Ayrıca teknolojik destek araçlarının sınırlı sayıda KOBİ'ye ulaştırılması genel olarak tasarım ve bilişim teknolojisi kullanma problemleri olan KOBİ'lere kalıcı bir çözüm sağlayamamaktadır. Üstelik özel sektörün AR-GE faaliyetlerini firma büyüklüğü gözetmeksizin üstlenmekten göreli kaçınması, teknoloji ve yenilik sorununu genel KOBİ sorununa dönüştürmektedir. Bu nedenle KOBİ'lerin eğitim, danışmanlık, teknoloji kullanma kapasitesinin arttırılması, yönetim beceri gibi eş anlı olarak bir dizi KOBİ politikası araçları ile desteklenmesi gerekmektedir. Açıktır ki çeşitlilik ve derinlik arz eden bu tür araçların merkezi ve ulusal ölçekli uygulamalarla gerçekleştirilmesi son derece zordur. Bu noktada KOBİ'lerin bölgesel politika bağlamında da ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü KOBİ'lerin bu tür destek ve hizmetlere ihtiyaç duymaması aslında uzun dönemde firma-yerel-bölgesel-ulusal düzeylerde rekabet gücünün büyük oranda kaybedilmesi ile sonuçlanabilecektir. Ülkemizde bilim politikasında etkin olan BTYK, TÜBİTAK-TIDEB, TTGV gibi kurumların KOBİ'lerin yukarıda belirtilen eksiklikleri merkezden girebilmesi son derece sınırlıdır. Bunun yerine üniversiteler, KESK ve TOBB'un yereldeki üyeleri, STK'lar ve diğer bölgesel paydaşlar KOBİ'lerin sorunlarına yerinde ve daha etkin teşhis koyabileceklerdir.

Türkiye'deki bölgesel politika-KOBİ ilişkisi geçmiş uygulamalara bakıldığında belirgin olarak ancak iki alanda ortaya çıkmaktadır. Bunlar; Kalkınmada Öncelikli Yöreler (KÖY) ve bölgesel planlama çalışmalarıdır(DAP, GAP, DOKAP vb). KÖY aracı standart bir teşvik sistemine dayandığından KOBİ'lerin yukarıda sözü edilen eksikliklerini gideremeyiştir. Bölgesel planlara bakıldığında ise GAP dışında zaman ve kaynak boyutu bulunmayan bu planları doğrudan KOBİ'lere yönelik bir etkisi olan politikalar olarak değerlendirmek mümkün değildir.

5. AB SÜRECİ VE POLİTİKA DOKÜMANLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

AB sürecinin KOBİ ve Bölgesel Politika açısından önemi Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda her iki politikanın ana tema oluşturmasından dolayı belirginleşmektedir. Özellikle bölgesel politika günümüze kadar KOBİ'lere yeknesak ve ulusal ölçekli politika araçları ile destek verirken, AB süreci ile birlikte bölgesel politikanın, çeşitli ve derinliği olan araçlarla KOBİ politikasını desteklemesi beklenmektedir. Nitekim ülkemizde yürütülen AB bölgesel programlarında KOBİ'lere proje temelli verilen destekler öğrenme, teknoloji, proje yönetimi gibi bir paketi içeren etki ile finansal yardım sunmaktadır. Kuşkusuz AB'nin KOBİ'lere etkisi bölgesel politika ile sınırlı değildir. 6. Çerçeve Programı, AB Bilgi Merkezleri, Yenilik Aktarım Merkezleri gibi bir dizi ulusal ölçekli araç ve destekler de bulunmaktadır. Ancak asıl önemli olan; AB sürecinin *bölgesel planlama anlayışını* ve *bölgesel kalkınma ajanslarını* beraberinde getirerek ulusal ölçekli araçların bölgesel uygulama veya bölgesel yönetişim ile hayata geçirilecek olmasıdır. Özellikle bu konudaki beklenti teknoloji, finans, yenilik, eğitim, bilişim teknolojileri, kümelenme, bilgi paylaşımı ve benzeri konularda bölgesel aktörlerin şekillendirdiği süreç ve kapasitelerin KOBİ'leri yönlendirmek ve desteklemek için kullanılacak olmasıdır. Bu sürecin KOBİ'lerin rekabet gücü ile bölgelerin rekabet gücü arasındaki ilişkiyi netleştirecek ve güçlendirecek yönde gelişmesi beklenmektedir.

Bu bağlamdaki KOBİ stratejisi ve politika dokümanlarından ilki; DPT tarafından hazırlanan "KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı"dır. *"KOBİ'ler için bir yol haritası belirleyen"* 2003 tarihli Eylem Planı, *"KOBİ'lere ilişkin ulusal düzeyde oluşturulan politikaların uygulanmasını ve AB'ye uyum sürecinde KOBİ'lerin rekabet güçlerinin arttırılmasını sağlamak…"* hedefinden hareket etmektedir. (DPT, 2004: 6) Bu vizyonla şekillenen plan AB tarafından da olumlu bir gelişme olarak görülmüş ve bu husus 2004 Yılı İlerleme Raporu'nda dile getirilmiştir. (DPT, 2004b: 108) Planın temel amaçları; (i) Mevcut politika ve programların kapsamını ve bu kapsam dahilinde belirlenen faaliyetleri detaylı bir şekilde ortaya koymak (ii) Arzu edilen hedeflere ulaşma yolunda kamu ve özel sektör kuruluşlarına düşen görevleri açık bir şekilde ifade etmek ve (iii) Gerekli eylem ve projeler demetini oluşturmaktır. (DPT, 2004: 8) KOBİ'lerin karşı karşıya kaldığı olumsuzlukların giderilebilmesi amacıyla hazırlanan Eylem Planı'nda belirlenen amaç, ilke ve politikalar 10 başlık altında ele alınmaktadır. Bu başlıklar ve başlıklarda öne çıkan ilkeler ve politikalar Tablo 3'de özet halinde sunulmaktadır. Tablo 3'den görüleceği üzere bu politika dokümanı sadece finansman sıkıntısı üzerinde odaklanmamakta, aynı zamanda KOBİ'lerin yapısal sorunlarına da işaret etmektedir. Dikkat edilirse 6, 8 ve 9. ana başlıklar bölgesel politikalarla doğrudan ilişkilidir. Öte yandan 1, 2 ve 4. ana başlıklar bölgesel politikalarla hayata geçirilebilecek politikaları içermektedir.

Tablo 3: KOBİ Stratejisi'nde Yer Alan İlke ve Politikalar

ANA BAŞLIK	İLKE VE POLİTİKALAR
1.GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ	– Girişimci ruhun geliştirilmesi amacıyla eğitimin her kademesinde girişimcilik eğitimi ve öğretimine yönelik programlar geliştirilecektir. – Meslek kuruluşlarının bu alanda eğitim verme kapasiteleri arttırılacaktır. – Yöneticiler seviyesinde eğitim programları düzenlenecektir. – Sektör bazlı eğitim programlar düzenlenecektir. – İKY olgusunun yerleştirilmesine yönelik bilgilendirme programları düzenlenecektir. – Yeni işyeri açacakların, faaliyet alanına ilişkin mesleki eğitim aldıklarının belgelendirilmesini gerektirecek mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
2.DAHA UCUZ VE DAHA HIZLI İŞ KURMA SÜREÇLERİ GELİŞTİRİLMESİ	– İş kurma süreci ile ilgili mevzuat, bürokrasiyi azaltacak şekilde basitleştirilecektir. – Girişimciler yatırım ortamı hakkında bilgilendirilecektir. – Girişimcilerin istihdam arttırıcı faaliyetleri desteklenecektir. – Nitelikli işgücü istihdamına yönelik programlara ayrılan bütçe arttırılacaktır.
3.DAHA İYİ KANUNLAR VE MEVZUAT DÜZENLEMESİ YAPILMASI	– KOBİ'lerin tanımlanmasında AB ile uyumu sağlayacak şekilde gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır. – KOBİ'lerle ilgili istatistiklerin sürekli ve güncellenebilir bir veri tabanı dahilinde takip edilmesi sağlanacaktır. – KOBİ politikaları belirleyen ve uygulayan kuruluşlar arasındaki koordinasyon arttırılacak, uygulanan politika ve programlar sürekli takip edilecek ve güncellenecektir. – KOBİ'lerle aynı alanda faaliyet gösteren kamu kuruluşları gözden geçirilecek, haksız rekabet yaratılması engellenecektir. – Mali sıkıntı içinde olan KOBİ'lere gerekli desteğin verilmesini sağlayacak mekanizmalar oluşturulacaktır.
4.NİTELİKLİ PERSONEL EĞİTİMİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ	– Mevcut eğitim programlarının kalitesi ve kapasitesi arttırılacaktır. – Hayat boyu eğitim ve öğretim kavramlarının yerleşmesini sağlayacak eğitim programları geliştirilecektir.
5.INTERNET ÜZERİNDEN ERİŞİM VE ANINDA İŞLEM İMKANLARININ GELİŞTİRİLMESİ	– Kamunun KOBİ'lere yönelik verdiği hizmetlerin tanıtımını sağlamak üzere Internet üzerinden bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir. – Bilgisayar ve Internet kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla bilgilendirme çalışmaları yapılacaktır.
6.YENİ PAZARLARA AÇILMA	– Özel sektör katılımı ile ihracata yönelik stratejik planlama yapılacaktır. – İhracat teşvik mevzuatı yenilenecektir. – KOBİ'lerin ihracata yönlendirilmesi için bilgilendirilmeleri sağlanacaktır. – Sektörel dış ticaret şirketleri (SDTŞ) modeli geliştirilecek, uygulamanın etkinliğini arttırmak üzere ilave destekler sağlanacaktır. – KOBİ'lerin ürün ve üretim süreçlerinin kalitesi arttırılacaktır. – Yerel ve ulusal markaların dış pazarla rekabet edebilecek düzeye ulaşması desteklenecektir. – İhracatçı firmaların girdi maliyetlerinin azaltılması için vergi oranlarının azaltılması sağlanacaktır. – Eximbank'ın kaynak yapısı güçlendirilecektir.
7.VERGİLENDİRME VE FİNANSAL KONULARDA İYİLEŞTİRME YAPILMASI	– Teşvik belgesiz sisteme geçilmesi uygulaması izlenerek geliştirilecektir. – Yatırımlarda devlet yardımları bakımından bölgesel ayrımlar, İBBS'ye göre yeniden belirlenecektir. – Teşvikler alt bölge, il ve özel alanlar için tekrar gözden geçirilecektir. – Bankaların KOBİ kredisi kullandırması özendirilecektir. – Genç ve kadın girişimcilere yönelik kredi programları yaygınlaştırılacaktır. – KGF'nin kaynakları arttırılacaktır. – KGF'nin daha çok banka ile işbirliği yapması sağlanacaktır.
8.KOBİ'LERİN TEKNOLOJİK VE YENİLİKÇİLİK KAPASİTESİNİN GELİŞTİRİLMESİ	– Know-how yayınımı ile ilgili hizmetler güçlendirilecektir. – Üniversite-sanayi işbirliği desteklenecektir. – KOBİ'ler AR-GE çalışmasına yönlendirilecektir. – Teknoloji Geliştirme Bölgeleri kurulması desteklenecektir. – Yerel ve bölgesel işbirliği kümelerinin ve iletişim ağlarının oluşturulması desteklenecektir. – KSS inşaatlarının kredilenmesi ile ilgili mevzuat gözden geçirilecek ve inşaatların zamanında tamamlanması sağlanacaktır.
9.KOBİ'LERİN INTERNET ÜZERİNDEN EN İYİ UYGULAMALAR HAKKINDA BİLGİ SAHİBİ OLABİLMESİ VE ÜST	– KOBİ'ler ve hizmet sağlayıcılar arasındaki etkileşim arttırılacaktır. – Hizmet sağlayıcıların irtibat büroları arttırılacaktır. – Bölgeler arasındaki iletişim seviyesi arttırılacaktır. – KOSGEB hizmet merkezlerinin sayısı arttırılacak, bu merkezlerin hizmet kalitesi yükseltilecektir.

DÜZEY KOBİ DESTEKLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ	– KOSGEB faaliyet programı zenginleştirilecektir. – ORTLAB ve ORTKA uygulamaları yaygınlaştırılacaktır. – Bölgesel gelişme projeleri kapsamında yöre potansiyeli dikkate alınarak özel KOBİ destek projeleri geliştirilecektir.
10.ULUSAL VE ULUSLAR ARASI PLATFORMLARDA KOBİ'LERİN DAHA ETKİN TEMSİL EDİLMESİ	– KOBİ politika ve programlarının geliştirilmesinde, KOBİ'leri temsil eden kurum ve kuruluşların daha etkin rol alması sağlanacaktır.

Kaynak: DPT, 2004, s. 41-51'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP) ise yine 2003 tarihinde yürürlüğe girmiş olup bu plan, *"Türkiye'nin ilk ÖUKP'si..."* olma niteliğini taşımaktadır. Planın temel amacı; *"...2004-2006 döneminde AB'den sağlanacak sınırlı kaynaklar ölçüsünde Türkiye'nin AB ile ekonomik, sosyal ve mekansal boyutlar itibariyle uyum sağlamasına yönelik olarak tarımsal verimliliğin arttırıldığı, girişimciliğin özendirildiği, rekabet gücünün, insan kaynaklarının ve istihdam yaratma kapasitesinin geliştirildiği, altyapı hizmetlerinin iyileştirildiği, giderek bilgiye dayalı ekonomiye dönüşen, çevreye duyarlı ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltıldığı bir yapıya ulaşılmasıdır."* olarak ifade edilmektedir. (DPT, 2003: 79.)Planın hazırlanmasında "KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı" ve "8. BYKP'ndan yararlanıldığı için benzer ifadeler yer almaktadır. Planın "Ulusal Düzeyde Bölgesel Gelişme Stratejisi"nin öncelikleri arasında KOBİ'lere ilişkin olarak *"mevcut ve yeni kurulacak KOBİ'lerin desteklenmesi ve şebeke tarzı etkileşim örgütlenmeleri biçiminde işbirliği-ortaklık potansiyellerinin yükseltilerek, kolektif düzeyde rekabet etme güçlerinin arttırılması"* yer almaktadır. (DPT, 2003: 124.)

Planın 4 temel "gelişme ekseni" mevcuttur, bunlar; (i) işletmelerin rekabet gücünün arttırılması, (ii) insan kaynaklarının geliştirilmesi ve istihdamın arttırılması, (iii) altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi ve çevrenin korunması ve (iv) bölgelerin ekonomik gücünün arttırılması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ve kırsal kalkınmanın hızlandırılmasıdır. KOBİ ile ilgili hedef ve politikalar temel olarak "Gelişme Ekseni 1" başlığı altında yer almakta, destekleyici unsurlar olarak da "Gelişme Ekseni 2" ve "Gelişme Ekseni 4" başlığı altında birtakım politikalar yer almaktadır. Gelişme eksenlerinde KOBİ'lere ilişkin politikalar aşağıdaki tabloda özetlenmektedir:

Tablo 4: ÖUKP'de Yer Alan Gelişme Eksenleri ve Temel Politikalar

GELİŞME EKSENİ 1 – İşletmelerin Rekabet Gücünün Arttırılması
– KOBİ'lerin desteklenmeleri çerçevesinde bunların gerek konjonktürel gerekse yapısal sorunlarının çözümüne ağırlık verilecektir. – KOBİ'lere finansman desteği sağlanacak, teknoloji transferi kapasiteleri arttırılacak, hızlı veri iletişimi ve ticaret için gerekli altyapı geliştirilecektir. – Genel olarak sanayi işletmelerinde çevreye duyarlı bir şekilde verimlilik ve kalite bilinci arttırılacak ve yeni teknoloji kullanımı yaygınlaştırılacaktır.

DESTEKLEYİCİ UNSURLAR

GELİŞME EKSENİ 2	**GELİŞME EKSENİ 4**
– Rekabetçi bir ekonomik yapının ve bilgi toplumunun gerekli kıldığı insan gücünün yetiştirilmesine odaklanılacaktır. – Ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücünün yetiştirilmesine, mesleki eğitimle çalışma hayatı arasındaki işbirliğinin geliştirilmesine ve kadınların kalkınma sürecine katılımının arttırılmasına önem verilecektir. – Eğitimin her kademesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılacaktır.	– Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik çabalar İBB Düzey 2 bölgelerine odaklanacaktır. – Hedeflenen bölgelerdeki KOBİ'ler için destek sistemleri geliştirilecektir. – Bölgelerde insan kaynaklarını geliştirmeye yönelik faaliyetlere önem verilecektir. – Yerel kalkınma girişimciliği desteklenecektir.

Kaynak: DPT, 2003: 80-82'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 4'den izlenebileceği gibi ÖUKP, KOBİ politikasını yapısal sorunlara dayalı formüle etmektedir. Planın teknoloji, bilgi, eğitim, bilişim teknolojileri kullanımı ve eğitimi gibi unsurları genelde uygulama ölçeği olarak bölgesel düzeye daha uygundur; bu tür unsurlar bölgesel politikaların da alanına girmektedir.

ÖUKP'nin arka planında yer alan Katılım Ortaklığı Belgesi'ne bakıldığında üç boyut ön plana çıkmaktadır: (DPT, 2003b: 15)

- Avrupa Küçük İşletmeler Şartı ve İşletme ve Girişimcilik İçin Çok Yıllı Program'la uyumlu bir ulusal KOBİ Stratejisinin geliştirilmesi ve uygulanması,
- Bu stratejinin, özellikle finansman ihtiyacı söz konusu olduğunda, KOBİ'ler için iş ortamının iyileştirilmesini kapsaması,
- KOBİ tanımının AB tanımı ile uyumlaştırılması,

Her üç boyut da KOBİ konusunda örtülü olarak Türkiye'de politika yetersizliğine işaret etmekte olup, çözüm AB sürecine dayandırılmaktadır.

6. SONUÇ

Diğer etkileri bir yana bırakılırsa AB'ye tam üye olduğu takdirde, Yapısal Fonlar'ın kullandırılma yönteminin Türkiye açısından kritik bir önemi bulunmaktadır. Bu fonların kullanımı, önce ulus devletin yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde eylem alanlarını tanımlayan bir bölgesel kalkınma programı, ardından bir strateji dokümanı ve finans planı hazırlamasına bağlıdır. Fonların kullanılabilmesi için nihai aşama ulus devletin teklifi ile sınırlandırılsa da, hazırlık sürecinde yerel ekonomik aktörlerin ortaklığı esas alınmaktadır. Türkiye'nin AB'ye üye olma isteğinin itici güçleri arasında yer alan Yapısal Fonlar'dan yararlanabilme olanağının eyleme dönüştürülebilmesi için yerel düzeyde ağyapıların kurulması önem kazanmaktadır. Ülkemizde AB, ulus-üstü bir ekonomik entegrasyona indirgenerek Türkiye'nin daha çok ihracat yapabileceği geniş bir pazar şeklinde algılanmakta ve aslında bu pazarda başarı faktörü kabul edilen rekabetçi gücün yerel ekonomilerin güçlendirilmesi ile kazanılacağı geri plana itilmektedir. Bu noktada AB KOBİ politikası ile karşılaştırıldığında Türkiye'nin KOBİ politikası daha çok sanayi kalkınma politikası görünümünü almaktadır (OECD, 2004: 53). Politikalar çoğunlukla KOBİ sanayi sektörünün verimliliğinin arttırılması üzerinde odaklaşmaktadır.

KOBİ'lerin desteklenmesinde politika ölçeğinin bölgesel düzeye kayması, KOBİ ve bölgesel doku arasındaki ilişkinin yeni bir tür rekabet gücü doğurduğundan ve teknoloji-yenilik faaliyetlerinin bölgesel düzeyde daha etkin KOBİ'lere aktarıldığı/paylaşıldığı varsayımından kaynaklanmaktadır. AB süreci ile birlikte hazırlanan politika dokümanları KOBİ konusunda daha sistematik yaklaşmakla beraber KOBİ ve bölgesel politika ilişkisini açık bir şekilde kuramamaktadır. Bu durum genel kalkınma hedeflerinin odaklanıp belirgin bir amaç etrafında toplanmamış olmasından kaynaklansa da, KOBİ'lerin mevzuat gibi merkezi düzenlemeler dışında daha çok yerel desteğe ve politika araçlarına yönlendirilmesi gerekmektedir.

KOBİ'lere verilen desteklerin büyük bir bölümünün piyasa mekanizması içerisinde üretilmemesi, KOBİ'lerin farkındalık ve yenilik konusunda talep sorunu olduğuna işaret etmektedir. Bu türden yapısal sorunların aşılmasında bölgesel destek, en az merkezi düzenlemeler kadar önemlidir. Kaldı ki, AB sürecinin ileri aşamalarında Yapısal Fon destekleri bölgesel aktörlerin bölgesel sorunlara sahip çıkan bir vizyona sahip olmasını gerektirecektir. Bu nedenle *KOBİ'leri geliştirme yerine KOBİ'lerle birlikte gelişme anlayışı* bölgesel politikaların ana ilkesi olmak zorundadır.

KAYNAKLAR

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği (2000), **AB Bölgesel Politika: Yerel Kaynakların Ekonomik Gelişme İçin Harekete Geçirilmesi**, Ankara.

BEST, M.H. (1990), **"The New Competition: Institutions of Industrial Restructuring**", Cambridge: Polity Press.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2003), **Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006)**, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2003b), **Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi**, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2004), **KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı**, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü (2004b),**Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni**, Ankara.

DICKENS, P. (1998), **Global Shift: The Internationalisation of Economic Activity**, (3. Baskı), London: Paul Chapman.

ECEDG: European Commission Enterprise Directorate-General (2004), **The Enterprise Directorate General, Activities and Goals, Results and Future Drections**, April.

ECRP: European Commission Regional Policy, **SME Policy Thematic Approach Fiche**, <<europa.eu.int/comm/regional_policy/themes/doc/sme_intro.pdf>> (Erişim: 16.08.2005)

HAKANSON, H. (1992), **"A Model of Industrial Networks"**, içinde Axelson, B. ve Easton, G. (Editörler) Industrial Networks: A New View of Reality, London: Routledge.

NELSON, R.P. ve WINTER, S.G. (1982), **An Evolutionary Theory of Economic Change**, Cambridge: Harvard University Press.
OECD (2004), **Small and Medium-Sized Enterprises in Turkey**, Issues and Policies.
PORTER, M.E. (1990), **The Competitive Advantage of Nations**, London: Macmillan.
PORTER, M.E. (1996), **"Competitive Advantage, Agglomeration Economies and Regional Policy"**, International Regional Science Review, Volume: 19 Numbers: 1-2.
PORTER, M.E. (2000), **"Location, Competition and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy"**, Economic Development Quarterly, Volume: 14 No: 1, February.
PORTER, M.E. (2003), **"The Economic Performance of Regions"**, Regional Studies, Volume: 37 Numbers: 6-7, August-October.
PORTER, M.E., STERN, S. (2001), **"Innovation: Location Matters"**, MIT Sloan Management Review, Volume: 42 No: 4, 2001.
REHFELD, D. (2001), **"Global Strategies Compared: Firms, Markets and Regions"**, European Planning Studies, (1): 29-46.
SCHMITZ, H. (1995), **"Small Shoemakers and Fordist Giants: Tale of a Super Cluster"**, World Development 23(1): 9-28.
SCOTT, A.J. ve STORPER, M. (1992), **"Regional Development Reconsidered"** içinde ERNSTE, H. ve MEIER, V. (Editörler) Regional Development and Contemporary Industrial Response: Extending Flexible Specialization, London: Belhaven Press.
STRANGE, S. (1998), **Globaloney?**, Review of International Political Economy 5: 704-711.
THOMPSON, G., FRANCES, J., LEVACİC, R. ve MITCHELL, J. (1991), (Der.) **Markets, Hierarchies and Networks: The Coordination of Social Life**, London: Sage Publications.
WHITLEY, R. (1992), (Der.) **European Business Systems: Firms and Markets in Their National Context**, London: Sage Publications.